

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 351:628.1](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.16>

Бондаренко С. О.,

аспірант

Науково-дослідного інституту публічного права

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Анотація. Розкрито засади здійснення державної політики і сфері водопостачання. Визначено проблемні питання та запропоновано шляхи удосконалення даної сфери діяльності.

Визначено, що державна політика у сфері водовідведення – це комплекс заходів, що здійснюються державою з метою регулювання збору, очищення та відведення стічних вод. Ця політика включає в себе правове, економічне, технологічне та екологічне регулювання, спрямоване на забезпечення ефективного та безпечного функціонування систем водовідведення та очищення стоків. Важливими компонентами такої політики є розробка норм та стандартів якості стічних вод, інвестиції в реконструкцію та модернізацію існуючих очисних споруд, а також впровадження новітніх технологій очищення. Держава також займається контролем за дотриманням законодавства у цій сфері, встановленням екологічних стандартів та веденням моніторингу стану водних ресурсів.

Відзначено, що ефективність державної політики у сфері водовідведення залежить від: 1. розробка та оновлення стратегічних планів. 2. Співпраця з міжнародними донорами та фінансовими інститутами. Залучення коштів від міжнародних донорів, таких як ЄС, Світовий банк, ЄБРР, є критично важливим. 3. Залучення приватного сектору через РРР (публічно-приватне партнерство). 4. Використання фінансових інструментів. Застосування інноваційних фінансових інструментів, таких як зелені облігації та інвестиційні фонди, спрямовані на екологічні проекти, може стимулювати інвестування у водовідведення. 5. Адаптація законодавства для створення сприятливого інвестиційного клімату, включно з податковими пільгами, гарантіями прав інвесторів, та чіткими процедурами ліцензування та контролю. 6. Громадська підтримка та прозорість. Забезпечення прозорості проектів та активне інформування громадськості для забезпечення громадської підтримки проектів. 7. Стимулювання розвитку зеленої інфраструктури, яка може допомогти в природному очищенні стоків, включає низку стратегічних кроків та ініціатив.

Ключові слова: водопостачання, державна політика, стимулювання, системи очищення, централізоване водопостачання.

Bondarenko S. O. State policy in the field of drainage

Abstract. The principles of the implementation of state policy and the sphere of water supply are revealed. Problematic issues were identified and ways to improve this field of activity were proposed.

It was determined that the state policy in the field of water drainage is a set of measures carried out by the state in order to regulate the collection, treatment and disposal of wastewater. This policy includes legal, economic, technological and environmental regulation aimed at ensuring the efficient and safe functioning of water drainage and sewage treatment systems. Important components of such a policy are the development of norms and standards for the quality of wastewater, investments in the reconstruction and modernization of existing treatment facilities, as well as the introduction of the latest treatment technologies. The state also monitors compliance with legislation in this area, establishes environmental standards, and monitors the state of water resources.

It was noted that the effectiveness of state policy in the field of water drainage depends on: 1. development and updating of strategic plans. 2. Cooperation with international donors and financial institutions. Attracting funds from international donors, such as the EU, the World Bank, the EBRD, is critically important. 3. Involvement of the private sector through PPP (public-private partnership). 4. Use of financial instruments. The use of innovative financial instruments, such as green bonds and investment funds aimed at environmental projects, can stimulate investment in water drainage. 5. Adaptation of legislation to create a favorable investment climate, including tax incentives, guarantees of investors' rights, and clear licensing and control procedures. 6. Public

support and transparency. Ensuring transparency of projects and actively informing the public to ensure public support for projects. 7. Stimulating the development of green infrastructure that can help in natural wastewater treatment includes a number of strategic steps and initiatives.

Key words: *water supply, state policy, incentives, purification systems, centralized water supply.*

Постановка проблеми. Державна політика у сфері водовідведення є ключовим аспектом управління водними ресурсами, що має значний вплив на екологічне становище, громадське здоров'я та економічний розвиток. Проблематика даної політики включає в себе низку важливих питань, які потребують детального аналізу і ефективних рішень. Перше і головне питання полягає в недостатності та застарілості інфраструктури водовідведення, що в багатьох регіонах не відповідає сучасним вимогам ефективності та екологічної безпеки. Це призводить до забруднення водойм, погіршення якості питної води та зростання екологічних ризиків. Друге питання стосується недостатнього фінансування та інвестицій у розвиток та модернізацію систем водовідведення. Часто кошти, які виділяються на ці цілі, є недостатніми для проведення необхідних робіт, що веде до затримок у реалізації проектів та підвищення їхньої вартості. Третє питання пов'язане з відсутністю чітких законодавчих та регуляторних рамок, які б регулювали сферу водовідведення, забезпечували б контроль за якістю водопостачання та екологічні стандарти. Недоліки в законодавстві та контролі знижують ефективність державної політики в цій галузі та ускладнюють взаємодію між державними органами та приватним сектором.

Таким чином, актуальність дослідження полягає у виробленні комплексних підходів та стратегій для поліпшення стану водовідведення, що включає в себе технічне оновлення інфраструктури, забезпечення адекватного фінансування та розробку ефективного законодавства.

Метою статті є розкриття засад державної політики у сфері водовідведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання сфери водопостачання були предметом дослідження В.А. Бардакова, І.І. Крилова, А.О. Бобуха, О.І. Малєєва, О.В. Гейко, В.К. Хільчевського та ін.

Виклад основного матеріалу. Державна політика у сфері водовідведення є критичною

складовою управління водними ресурсами, яка впливає на екологічну стабільність, громадське здоров'я та економічний розвиток. Розробка та впровадження ефективної політики водовідведення вимагає комплексного підходу, який включає законодавчу, організаційну та технологічну складові.

Основні цілі державної політики у сфері водовідведення зосереджуються на забезпеченні ефективного відведення та очищення стічних вод, що мають різне походження: побутове, промислове, сільськогосподарське. Ключові завдання включають:

1) модернізація інфраструктури, що передбачає оновлення застарілої системи водовідведення, включаючи каналізаційні мережі та очисні споруди;

2) забезпечення якості водовідведення шляхом впровадження передових технологій очищення стоків до їх викиду в водойми;

3) запобігання забрудненню шляхом розробки та впровадження норм та стандартів для зниження забруднення, яке відбувається через стічні води;

4) екологічна освіта та просвітництво шляхом залучення громадськості та підвищення обізнаності щодо важливості ефективного водовідведення.

Державна політика у сфері водовідведення будується на принципах:

державного управління і регулювання відносин у сфері водовідведення;

формування економічно обґрунтованих тарифів на послуги з централізованого водовідведення;

запобіжного характеру заходів щодо охорони поверхневих вод, підземних вод та джерел, внутрішніх морських вод та територіального моря;

здійснення експертизи проектів господарської, інвестиційної та іншої діяльності у сфері водовідведення;

додержання єдиних правил і норм усіма суб'єктами відносин у сфері водовідведення;

ліцензування господарської діяльності з централізованого водовідведення;

забезпечення вільного доступу до інформації про стан стічних вод та осадів стічних вод, стан системи водовідведення, формування тарифів на послуги з централізованого водовідведення, дотримання нормативів якості очищених стічних вод та осадів стічних вод, гранично допустимого скидання забруднюючих речовин, а також санітарних та інших вимог на відповідній території;

державної підтримки, регулювання та нагляду (контролю) у сфері водовідведення;

здійснення заходів організаційного, науково-технічного, санітарно-епідеміологічного, природоохоронного, економічного, правового характеру з метою розвитку систем водовідведення, поліпшення якості очищення стічної води та утилізації осадів стічних вод [1].

Розробка державної політики водовідведення в Україні стикається з низкою проблем:

1) застаріла інфраструктура, адже багато каналізаційних систем були побудовані ще у радянські часи і потребують суттєвої модернізації. Проблема застарілої інфраструктури системи водовідведення в Україні є однією з ключових викликів у сфері управління водними ресурсами та екологічної безпеки країни. Ця проблема має багато аспектів, кожен з яких потребує уваги та інвестицій для модернізації. Більшість систем водовідведення в Україні була побудована ще в радянські часи, 50–70 років тому, і багато з цих систем досягли або наближаються до кінця свого службового життя. Каналізаційні мережі, очисні споруди та насосні станції часто перевантажені та не відповідають сучасним технічним стандартам. Вони часто схильні до витоків, що призводить до забруднення ґрунтів та водойм. Проблема застарілої інфраструктури ускладнюється обмеженими фінансовими ресурсами для її оновлення або заміни. Необхідні значні капітальні вкладення, яких часто немає через обмежені бюджети на місцевому та національному рівнях. Це призводить до затримок у проведенні необхідних робіт по модернізації та ремонту. Застарілі системи часто характеризуються високими втратами води через протікання та негерметичність. Такі втрати не тільки збільшують загальну вартість послуг для кінцевих споживачів, але й ведуть до нераціонального

використання обмежених водних ресурсів. Наслідком застарілої інфраструктури є збільшення ризиків екологічного забруднення. Неналежно очищені стоки можуть потрапляти в природні водойми, загрожуючи біорізноманіттю та здоров'ю людей. Це також порушує вимоги міжнародних екологічних стандартів і угод, до яких Україна приєдналася. Таким чином, застаріла інфраструктура системи водовідведення в Україні вимагає невідкладних дій для її модернізації та вдосконалення.

Відзначимо, що тривалий час в Україні не проводилася реконструкція об'єктів централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, що експлуатуються понад нормативний строк. Так, балансова зношеність складових систем водопостачання на підприємствах сфери централізованого водопостачання та централізованого водовідведення (далі – підприємства) станом на 1 січня 2021 р. становить від 70 до 90 відсотків. Приблизно третина мереж водопостачання та половина мереж водовідведення експлуатуються більше 50 років. Внаслідок відсутності інструментів та механізмів впровадження енергоефективних заходів та обмеженої державної підтримки не здійснено комплексну енергомодернізацію сфери водопостачання. Несистемна, фрагментарна державна підтримка енергоефективних заходів не забезпечує приведення систем водопостачання у відповідність із вимогами до енергоефективності. Впровадження систем енергоменеджменту на підприємствах не стимулювалося. Незважаючи на вимоги Закону України «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання», вузлами розподільного обліку водопостачання забезпечено 82,6 відсотка споживачів [2].

2) недостатнє фінансування – обмежені бюджети не дозволяють повністю оновити існуючу систему водовідведення. Проблема недостатнього фінансування системи водовідведення в Україні є однією з ключових, що гальмує її розвиток та модернізацію. Це призводить до ряду серйозних проблем, які впливають на ефективність, надійність і екологічні показники системи. Основним фактором, що визначає недостатнє фінансування, є обмежені бюджетні асигнування на місцевому та

національному рівнях. Бюджети часто не враховують реальної потреби в капіталовкладеннях для заміни або модернізації застарілих систем. Це призводить до застою та поступового зношення обладнання та трубопроводів. Велика частина інвестицій у сектор водовідведення залежить від фінансування з боку міжнародних донорів та кредитних установ, таких як Європейський Союз, Світовий банк чи Європейський банк реконструкції та розвитку. Хоча така допомога є важливою, вона може бути непостійною і недостатньою для задоволення всіх потреб. Недостатнє фінансування також призводить до неможливості проведення регулярного технічного обслуговування, що збільшує ризик аварій та поломок. Це не тільки підвищує вартість експлуатації системи, але й знижує її ефективність та надійність. Недостатнє фінансування часто призводить до підвищення тарифів для кінцевих споживачів, що може бути непопулярним рішенням та викликати суспільне невдоволення. Підвищення тарифів може мати негативний вплив на доступність послуг, особливо для малозабезпечених верств населення. Отже, проблема недостатнього фінансування системи водовідведення в Україні вимагає розробки стратегій для збільшення інвестицій, покращення управління та оптимізації витрат. Вирішення цієї проблеми має стратегічне значення для підвищення якості життя громадян та забезпечення екологічної безпеки;

3) **недосконале законодавство.** Відсутність чітких законодавчих рамок ускладнює контроль та регулювання в сфері водовідведення.

24 листопада 2023 р. була схвалена Концепція Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року. Сфера централізованого водопостачання та централізованого водовідведення є однією з найбільш енерговитратних галузей економіки. На сьогодні витрати на електроенергію становлять близько 40 відсотків собівартості послуг з водопостачання та водовідведення. За даними щорічної Національної доповіді «Про якість питної води

та стан питного водопостачання в Україні», незважаючи на щорічне зменшення обсягу постачання питної води протягом останніх 25 років (у період з 1996 до 2021 року – на 36,8 відсотка), питоме енергоспоживання у зазначеній сфері зростало. Таким чином, низька енергоефективність у сфері централізованого водопостачання та централізованого водовідведення є проблемою, що потребує розв'язання як така, що спричиняє зменшення конкурентоспроможності продукції галузей національної економіки на внутрішньому та зовнішньому ринках [2].

За відсутності належного розв'язання такої проблеми програмним методом розвиток галузі стане неможливим, внаслідок чого постраждають довгострокові соціально-економічні інтереси держави, особливо в умовах постійного зростання вартості енергоносіїв, яке призводить до зростання собівартості послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення (за 2020 рік – на 15,7 відсотка і 17,3 відсотка відповідно). У зв'язку з тим, що тарифи на такі послуги компенсують лише 84–86 відсотків витрат підприємств сфери централізованого водопостачання та централізованого водовідведення заборгованість таких підприємств за спожиту електроенергію щороку зростає. Так, станом на 1 січня 2021 р. борг за спожиту електроенергію у цій сфері становив 104,7 млн. гривень (збільшення за 2020 рік – 24,3 відсотка) [2].

4) сфера водопостачання має низьку енергетичну ефективність внаслідок відсутності:

необхідної інформації про стан енергоефективності об'єктів системи водопостачання;

загальнодержавної системи моніторингу енергоспоживання і питомих показників енергоемності та технологічних операцій кожного підприємства – надавача послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення;

мотивації розпорядників бюджетних коштів та керівників підприємств до заощадження енергоресурсів;

організаційних та фінансових механізмів для здійснення енергетичної модернізації систем водопостачання;

інноваційних технологій з використання відновлюваних джерел енергії та споживання енергії з найменшими втратами;

довгострокових національних стратегій та державних програм з прогнозованим бюджетом, дієвими механізмами та інструментами, які спрямовані на розв'язання проблеми надмірного споживання енергоресурсів;

належної інформації про стан та режими роботи об'єктів систем водопостачання, що не дає змогу обґрунтувати цілі та показники енергоефективності і визначити пріоритети фінансування;

фінансових ресурсів підприємств та органів місцевого самоврядування для цільових видатків на комплексну енергетичну модернізацію;

повного комерційного обліку обсягів спожитої абонентами води [2].

Розв'язання проблеми низької енергетичної ефективності сфери водопостачання передбачається здійснити шляхом: модернізації систем водопостачання; підвищення економічної ефективності роботи підприємств; розвитку циркулярної економіки у сфері водопостачання; підвищення ресурсоефективності; державної допомоги виробникам енергоефективного обладнання та матеріалів [2].

Способами розв'язання проблеми низької енергетичної ефективності сфери водопостачання є: стимулювання впровадження систем енергетичного менеджменту; впровадження системи тарифних та нетарифних стимулів для енергетичної модернізації систем водопостачання; ресурсне забезпечення, зокрема з використанням коштів державного та місцевих бюджетів; стимулювання проведення наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності, спрямованих на забезпечення енергетичної модернізації сфери водопостачання; запровадження механізмів стимулювання, державно-приватного партнерства та спеціальної кредитної підтримки для реалізації проектів енергетичної модернізації; залучення зовнішніх грантів і кредитів для впровадження ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій; організація та координація співпраці місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого

самоврядування для підвищення енергоефективності [2].

Для покращення державної політики у сфері водовідведення можна вжити наступні заходи:

Інвестиції у технології. Залучення інвестицій для впровадження новітніх технологій очищення стічних вод в Україні може бути організоване за допомогою ряду кроків, які включають стратегічне планування, співпрацю з міжнародними організаціями, використання фінансових інструментів і активізацію ринкових механізмів.

1. Розробка та оновлення стратегічних планів. Першим кроком є розробка або оновлення комплексних стратегічних планів з водовідведення, що включає детальний аналіз існуючої інфраструктури, потреб у модернізації та впровадження інноваційних технологій. Це повинно включати оцінку фінансових потреб та джерел фінансування.

2. Співпраця з міжнародними донорами та фінансовими інститутами. Залучення коштів від міжнародних донорів, таких як ЄС, Світовий банк, ЄБРР, є критично важливим. Це може включати гранти, позики та інші фінансові інструменти, спрямовані на підтримку проектів водовідведення.

3. Залучення приватного сектору через PPP (публічно-приватне партнерство). Розробка проектів PPP може дозволити залучити приватний капітал і передові технології для модернізації систем очищення стічних вод. Це включає правильне юридичне оформлення проектів, створення мотивації для приватних інвесторів і забезпечення взаємної вигоди для держави та приватних компаній.

4. Використання фінансових інструментів. Застосування інноваційних фінансових інструментів, таких як зелені облігації та інвестиційні фонди, спрямовані на екологічні проекти, може стимулювати інвестування у водовідведення.

5. Адаптація законодавства для створення сприятливого інвестиційного клімату, включно з податковими пільгами, гарантіями прав інвесторів, та чіткими процедурами ліцензування та контролю.

6. Громадська підтримка та прозорість. Забезпечення прозорості проектів та активне

інформування громадськості для забезпечення громадської підтримки проектів. Це може включати громадські слухання, публікації звітів про використання коштів та досягнення проектів.

7. Стимулювання розвитку зеленої інфраструктури, яка може допомогти в природному очищенні стоків, включає низку стратегічних кроків та ініціатив. Основна мета таких заходів – зменшити навантаження на традиційні системи водовідведення, використовувати природні процеси для очищення води, та забезпечити більш стале водокористування.

Висновки. Отже, ефективна державна політика у сфері водовідведення має стратегічне значення для України. Вона не тільки вирішує екологічні виклики, але й сприяє підвищенню якості життя населення, захищаючи водні ресурси для майбутніх поколінь. Важливо продовжувати роботу над удоскона-

ленням цієї політики, враховуючи існуючі проблеми та виклики.

На нашу думку, **державна політика у сфері водовідведення** – це комплекс заходів, що здійснюються державою з метою регулювання збору, очищення та відведення стічних вод. Ця політика включає в себе правове, економічне, технологічне та екологічне регулювання, спрямоване на забезпечення ефективного та безпечного функціонування систем водовідведення та очищення стоків. Важливими компонентами такої політики є розробка норм та стандартів якості стічних вод, інвестиції в реконструкцію та модернізацію існуючих очисних споруд, а також впровадження новітніх технологій очищення. Держава також займається контролем за дотриманням законодавства у цій сфері, встановленням екологічних стандартів та веденням моніторингу стану водних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про водовідведення та очищення стічних вод: Закон України від 12 січня 2023 року № 2887-ІХ. Відомості Верховної Ради України, 2023. № 58. Ст.181.
2. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 листопада 2023 р. № 1082-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-2023-%D1%80#Text>